

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VII св. 3-4

БЕОГРАД 1955

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Бајић: Значај лингвистичких студија за опште језичко образовање	65
2. М. Стевановић: О језику једнога написа	69
3. Б. Милановић: Глаголи на <i>-ишти</i> с облицима промене <i>-ну/-не-</i> основа	87
4. Н. Рончевић: Још о изразима <i>види се</i> и <i>види му се</i>	107
5. А. Пеца: Једна ријетка а потребна ријеч	117
6. Г. Шкриванић: Прилог за разјашњење неких назива оружја у народним умотворинама	121
7. Језичке поуке	125

УРЕЂУЈЕ ОДБОР:

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Народна књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ — БЕОГРАД

1955

НАШ ЈЕЗИК

Књига VII

Нова серија

Св. 3—4

ЗНАЧАЈ ЛИНГВИСТИЧКИХ СТУДИЈА ЗА ОПШТЕ ЈЕЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

Лингвистика као наука није тако стара ако се одвоји од филологије у ужем смислу речи. Уопште, савремена наука о језику постала је, у правом смислу речи, у XIX в. у завршном облику. Наравно, и пре тога времена било је језичких студија. Средњи век нам је, на основу граматике грчког, латинског и јеврејског језика, и дао онакво учење језика какво се одржало још у XIX в. па делимиче продужило и у XX в. Ренесанс, са широким познавањем старе класичне литературе, која је многострано ушла и у културу нашега, новог времена знатно је усавршио извесне језичке дисциплине које су помагале утврђивању старих текстова, њиховој критици и сл. У свима тим случајевима језик је служио да се добро разумеју књижевна дела. Он је имао врло знатну улогу, али улогу помоћног средства. Сам језик, његова природа, није био предмет тадашњих научних студија, сем утолико уколико је то тражила његова поменута примењена улога. Тек у XIX веку створени су услови да се то измени. Јавила се упоредна граматика индоевропских језика, која се отпочела знаменитим радом Франца Бопа. Она је јасно изнела основу историског развика индоевропских језика. Паралелно са тим развила се и историска граматика појединачних индоевропских језика, немачког (у делима Ј. Грима), романских (у делима Дица), словенских (у делима Миклошича и многих других), а тако исто у другим делима осталих индоевропских језика. У исто време појавили су се научници (В. Хумболт, Штајнтал и др.) који су хтели, покрећући засебне дисциплине и проучавајући и неиндоевропске језике, да загледају и у порекло језика уопште и у његову

природу. Тако се постепено рађала лингвистика. Али она није одмах постала доминантна дисциплина науке о језику. У другој половини XIX в. готово је једино завладала историска граматика (нарочито, „младограматичара“) која је поступно изграђивала и опште принципе језичког развитка (Х. Паул и др.). Али и ту се већ јавила потреба, нарочито почетком XX в., да се језички појави оцене и са опште психолошке стране (Вунт). Нешто доцније је, поред других крупнијих дела Бругмана, Делбрика, Вунта и др., издато и недовршено дело Ферд. де Сосира (*Cours de linguistique générale*, 1916) којим се језик одвајао од појединих народа и почео проучавати као општи израз духовне стране човекове уопште.

Ја сам ово неколико речи изнео да се види да се лингвистика као наука о природи језика пробијала цело столеће да заузме своје место међу другим наукама. Језик се много векова проучавао по облицима својим, по форми. Сада се он испитује по свему што се у њему налази, по суштини. Тога ради се класификују сви језици света, проучавају њихове црте, тумаче у вези са значењем и обликом, а у смислу заједничке службе или функције коју имају сви језици света: да изнесу мисао свога човека, да помогну узајамном споразумевању чланова своје заједнице и да својим цртама допринесу да се разуме општи језик или језик уопште. Дуго се време гајила нада да ће се у неком скривеном кутку човечанства наћи одгонетка о постанку језика и његовим основним цртама; али узалуд. Видело се да су сви језици света врло стари. Они не морају бити сви релативно исте старости, али је време развитка сваког од њих било довољно да се развије донекле савршен израз културе дотичног народа и да се тако сваки од тих језика знатно удаљи од првобитног стања, од основних црта најстаријег језика на свету.

Видело се да се исто онако као што нам је и за друге науке потребно трагати за развојним током свега што оне обухватају, да је тако исто и код лингвистике. Тако је живот језика уопште постао предмет науке о језику, а не само формална страна његових значења и функција. Сваки језик садржи у себи особине тога општег језика и зато се суштина језика може проучавати и може познати на

на сваком језику света. Отуда се развио и савремени принцип познавања свих језика света: да се сваки језик разуме на основу општих језичких особина и да сваки језик припомгне да се тачно одреде опште особине језика.

И тако данашња општа лингвистика има да помогне да се разуме сваки језик света. Наравно, то није лак задатак, јер на свету има много језика, а путеви су језичког развитка многоструки. Али ипак све се више и све се боље утврђују црте општег језика. Велики је број књига у којима се особине језика износе (де Сосир, Вандриес, Сепир, Јесперсен, Блумфилд и др.). Оне се каткада у појединостима разилазе, али се може рећи да су главне црте језичког живота и његова развитка поуздано утврђене.

Када се поставило питање: где је право место да се истине које су утврђене и примене, да ли само у вишој настави језика или и у средњој, најкрупнији ауторитети у нашој науци одговорили су: поред више наставе, и пре него што се њој приђе, — у средњој. Зашто? Зато што средња настава објашњава елементе наше културе, па када то чини о биљкама, животињама, минералима итд. потребно је да то учини и према језику којим се сваки ученик највише служи, који му је најпотребнији за разумевање свега што му се у настави даје и који му је неопходан да образује свој начин исказивања мисли.

Зашто да и ученик средње школе не сазна напр. за суштину језичког знака? Кад зна да се *кућа* каже француски *maison*, немачки *Haus*, талијански *casa*, енглески *home* и сл. — зашто да не зна шта то значи за језик уопште. Има покушаја да се за средњу школу напишу уџбеници упоредног разматрања оних језика који се предају у гимназији. По мом мишљењу, то не даје много, исто онако као што су остали јалови и некорисни сви покушаји да се у гимназији да историска граматика једног језика, иако се понешто о историском развитку језика, његовој дијалектологији и слично мора знати и у гимназији, јер су то чињенице са којима се у средњошколској настави стално сусрећемо.

Питање је и ту шта би дала лингвистичка обрада материјала и да ли се може лингвистика, која је тек продрла у

вишу школу, и то не свугде, претставити тако елементарно у средњој школи да је ученици с лакоћом могу схватити и примењивати. Мислим да је несумњиво да може. Она ће учинити разумљивим оно што се досад морало примати на веру. Откуда напр. једнакост у гласовним променама, шта су то падежни односи и зашто их у једним језицима има, а у другим нема? Шта је то зависност реченица и зашто има у њима појава које су друкчије него у независним реченицама? Шта значе апсолутне реченице у латинском језику и у другим сличним језицима и колико таквих појава има у нашем језику? Итд. Досада се веровало у дефиницију граматичку као у догму, училе су се парадигме напамет и тако је граматика постајала права формална дисциплина. Међутим њу треба — разумети, разумети смисао и разлоге њених поступака који су приступачни или, боље да речем, могу бити приступачни и средњешколском узрасту.

Ја не могу овде данас говорити како би се применила лингвистичка грађа према разредима средње школе, према њеном дељењу на нижу и вишу, али сматрам да се то са мало добре воље — ако се ослободимо досадашње традиције или, боље, досадашње традиције у већини случајева — може лако учинити. То претпоставља, наравно, добро познавање лингвистичких принципа у оних који ову наставу буду спроводили у средњој школи. Само под тим условом она ће моћи дати разумљив облик можда већ и ученицима ниже средње школе — свему ономе што буду износили из речене области. Тада разумевање и матерњег језика и савлађивање нових конструкција туђих језика неће претстављати тешкоће. Ми сматрамо чак да ће такав начин рада пробудити и нарочит интерес према матерњем језику, — који он уосталом потпуно заслужује према средишњем месту које настава домаћег књижевног језика треба стварно да заузме и у нашој школи. То ће рећи, не према броју часова него према користи коју даје ученицима и интересовању за лепу и правилну реч које у њима стално побуђује.

А. Белић